

indsigt i den brucknerske formprosessen, og i musikens på én gang betydningsladede og utgrunnelige karakter.

Erling E. Guldbrandsen

Johs. Enggaard Stidsen: *Hold fast ved det du har...! De stærke Jyder; med særligt henblik på deres salme- og sangtradition* (Odense University Studies in History and Social Science 243). Odense Universitetsforlag, Odense 2002. 447 s., ill., noder, ISBN 87-7838-660-8, kr. 300.

I religiøst vakte kredse uden for skiftende tiders officielle trosretninger har salmen i liturgisk sammenhæng og den åndelige sang uden for gudstjenesten haft sine mange og lange historier i dansk kirkeliv efter reformationen. Til styrkelse, bekræftelse og personlig inderliggørelse i disse kristne miljøer, der især i løbet af det 19. århundrede organiserede sig i gudelige forsamlinger, er der gennem århundreder opstået og fastholdt repertoarer, hentet i en rig salmetradition fra Hans Christensen Sthen over Kingo og Brorson til Grundtvig, hvis tekster og melodier har levet deres eget liv uden for de forordnede og autoriserede salme- og koralbøger. Tekstrepertoiret har fået tilskud fra poetiske gemytter i de lokale miljøer, og melodierne er blevet omformet – omsunget – i mødet mellem de religiøst grebnes fortolkninger og den herskende, trykte meloditradition.

Blandt det 19. århundredes mange gudelige forsamlinger – udtrykket er anvendt og forklaret af lægprædikanten Peder Larsen Skråppenborg i et skrift fra 1837 – har De stærke Jyder – også den betegnelse skyldes Peder Larsen Skråppenborg – tiltrukket sig både sanghistorikeres, viseforskere og musiketnologers interesse. Det skyldes ikke mindst det repertoire af Kingos og Brorsons salmer og åndelige sange med deres melodier, som bevægelsen fastholdt i sin 150-årige eksistens fra begyndelsen af 1800-tallet til dens formelle ophør med indførelsen i 1966 af *Den danske Salmebog* til erstatning for Kingos salmebog fra 1699.

De stærke Jyder har tidligere været skildret i kirkehistorisk sammenhæng, bl.a. i det omfattende værk om *Vækkelsesnes frembrud i Danmark i begyndelsen af det 19. århundrede* (bd. 4, 1967), og melodirepertoiret har i det 20. århundrede været både optegnet, båndoptaget og udgivet af blandt andre M.K. Sand, Karl Clausen og

Thorkild Knudsen. En stor del af disse indsamlinger befinder sig i dag i Dansk Folkemindesamling i København og i Sanghistorisk Arkiv ved universitetet i Århus. Det melodirepertoire, der her er tale om, er dels de såkaldte Kingotoner, dels den folkelige Brorson-sang. Begge repertoarer træffes også hos religiøse bevægelser i andre egne af landet, men hos De stærke Jyder har de udgjort kernen i meloditraditionen.

Området mellem Horsens og Vejle var De stærke Jyders hjemegn, og med Johs. Enggaard Stidsens omfattende skildring af bevægelsens opståen, udvikling og uddøen i et enkelt sogn, Øster Snede, gennem 150 år har denne vækkesretning fået sin hidtil mest udførlige historiske fremstilling.

Bogens hovedtitel *Holdt fast ved det du har ...!* lader forfatteren fremgå af en brevveksling mellem en far og hans søn fra slutningen af det 19. århundrede; sådanne breve er nogle af de mange personlige dokumenter, som giver fremstillingen et autentisk præg og lader os komme tæt på det miljø, hvor den stærke tro ikke mindst fik mund og mæle i Kingos og Brorsons både kraftfulde og inderlige vers med deres melodier. Og det er bogens undertitel, *De stærke Jyder; med særligt henblik på deres salme- og sangtradition*, der naturligvis især vækker en sanghistorikers interesse.

Forfatterens forudsætninger for at skildre De stærke Jyders historie er et stærkt personligt engagement: Hans slægt, som den er dokumenteret i anetavlen bag i bogen, har rødder på stedet tilbage til bevægelsens første tid; forfatterens personlige tilknytning giver fremstillingen liv og atmosfære, men spærrer ikke for den nødvendige distance til stoffet, når historien skal fortælles. Han gør i bogens indledning rede for, hvor vægten tidsmæssigt og emnemæssigt er lagt, nemlig på De stærke Jyders kamp- og stabiliseringsperiode i det 19. århundrede og på det tekstmateriale og de personlige udsagn, der som følge af forfatterens familiemæssige tilknytning til miljøet har stået til hans rådighed. Til gengæld vedkender han sig sin manglende sagskundskab, hvad angår behandlingen af det musikalske materiale og støtter sig her på foreliggende fremstillinger, undersøgelser og teorier både hvad angår beskæftigelsen med Kingotonerne, den folkelige Brorson-sang og dansk salmehistorie i videre forstand. Litteraturfortegnelsen oplyser om de benyttede kilder hertil, og desuden har forfatteren kunnet gøre brug af nu afdøde docent Mogens Helmer Petersens

forarbejder til en registrering af folkelig Brorson-sang. Mogens Helmer Petersens tidlige død i 1996 lod hans arbejde forblive ufuldendt, og det er derfor værdifuldt, at Johs. Enggaard Stidsen i tre tillæg til sin fremstilling har været i stand til at bringe resultater af Mogens Helmer Petersens projekt, dels i form af en projektbeskrivelse, dels i form af to registeranter.

På grund af det omfattende dokumentariske materiale, der lægges frem i bogen – tekst- og melodisamlinger, registeranter mv. – er det ikke nogen let læst fremstilling bortset fra de første ca. 100 sider, der beretter om de gudelige forsamlings historie, dansk salme- og salmebogshistorie og specielt om De stærke Jyders bevægelse. Som sanghistoriker har jeg især hæftet mig ved fremdragelsen af to håndskrevne melodisamlinger (kap. VI), hvis kilder er blevet identificeret med hjælp fra professor Henrik Glahn, og desuden ved kapitlet om De stærke Jyders syngemåde (kap. IX), der med støtte hos musiketnologer og viseforskere konkluderer, at De stærke Jyder har befundet sig i en gammel fællesnordisk tradition for melodifremførelse og omsyngning af mundtligt traderet stof, der i dette tilfælde bygger på dansk salmetradition fra Hans Thomisons salmebog (1569) til Kingos *Gradual* (1699) og senere på melodistoffet til Brorsons tekster, hvis herkomst stort set stadig er et uopklaret område.

Det var Kingos salmebog, der blev brugt i gudstjenesten, og i hjemmet til husandagterne var det i hovedsagen “Brorson salmebog” – den sammenføring af *Troens rare Klenodie* (1739ff.) og *Svane-Sang* (1765), der som én salmesamling udkom i mange oplag og gennem det 19. århundrede. I kap. X fremlægger forfatteren en fortegnelse over de båndoptagelser, stammende fra 1933 til midten af 1960'erne, der i dag er de eneste bevarede vidnesbyrd om syngemåden i Øster Snede sogn, efter at den gamle Kingo- og Brorson-sang nu helt er forstummet.

Jeg kan have mine forbehold over for forfatterens egne (?) transskriptioner af eksempler fra disse båndoptagelser, som med kommentarer medtages som musikbilag i bogen. F.eks. har jeg svært ved at opfatte nr. 2, “Den signede dag er os beted”, som en variant af melodi nr. 21 i M.K. Sands *30 Melodier til kingoske og andre gamle Salmer*, 2. samling (1915), men der menes måske samlingens nr. 2; man er også i tvivl om, hvorvidt transskriptionernes mange otteendedelspauser skal opfattes bogstaveligt, som fjerdedelspauser eller som vejtrækningspauser.

Selvom forfatteren i indledningen til melodibilaget hævder det modsatte, så er der dog i transskriptionerne tale om en rytmisk notation.

For en sanghistorikers snævre interessefelt har Johs. Enggaard Stidsens grundige fremstilling af De stærke Jyders historie sin uomtvistelige værdi i det store dokumentariske materiale, der her lægges frem til belysning af bevægelsens musikalske tradition. Det er så op til andre at bearbejde det. Og for en sanghistoriker som for enhver anden, der ønsker at leve sig ind i miljøet bag en digterisk og musikalsk tradition, som den i dette tilfælde eksisterede i Øster Snede sogn gennem 150 år, er bogen en både kundskabsrig og varmt indforstået skildring af en kreds, der nok lukkede sig om sig selv og sin tro, men som med denne fremstilling er blevet åbnet for omverdenen. Jeg lader forfatteren få de sidste ord: “Det har aldrig været min hensigt med denne bog at begrave mig i fortiden, men at forsøge at forstå mine og mine slægtnings forudsætninger for det liv, vi har at leve i dag” (s. 361).

Niels Martin Jensen

Claus Røllum-Larsen: *Impulser i Københavns koncertrepertoire 1900-1935. Studier i præsentationen af ny, især udenlandsk instrumentalmusik* (Danish Humanist Texts and Studies 25). Det Kongelige Bibliotek & Museum Tusulanums Forlag, København 2002. 2 bind, 310 + 382 s., ill., ISBN 87-7289-656-6, ISSN 0105-8746, kr. 398.

I två vackra band, rikligt försedda med illustrationer i form av fotografier, avtryck av programblad och brev m.m., presenterar Claus Røllum-Larsen här vad som enligt förordet är en reviderad och utvidgad utgåva av den första delen av hans ph.d.-avhandling, *Dansk instrumentalmusik ca. 1910-1935: En stilhistorisk studie på baggrund af undersøgelse af den ny musiks representation i periodens københavnske koncertliv* (Københavns Universitet 1995). Det som står i fokus i den nu utgivna publikationen är alltså det som i avhandlingen utgjorde bakgrunden, och huvudföremålet preciseras som “at påvise, under hvilke omstændigheder og i hvor høj grad ny udenlandsk instrumentalmusik blev opført i København i perioden ca. 1900-1935” (s. 7).

Publikationen är indelad i två band där det första utgör textdelen, även om det också här finns rikligt med tabellariska framställningar, medan det andra enbart ägnas åt diagram och